

Zekeriya
Sertel

Mavi Gözlü Dev

YAPI KREDİ YAYINLARI

inceleme

ZEKERİYA SERTEL
MAVİ GÖZLÜ DEV

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

© Zekeriya Sertel

© 2011, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

© Mehmet Hikmet

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ant Yayınları, 1968

YKY ve Can Yayınları'nda 1. basım: 2016

2. basım: Eylül 2016, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Emre Taylan

Düzeltili: Aylin Samancı

Mizanpaj: M. Atahan Sıralar, Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş

Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2745-0

CAN SANAT YAYINLARI YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750727450

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

YAPI KREDİ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul

Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23

www.ykykultur.com.tr

ykykultur@ykykultur.com.tr

İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Sertifika No: 12334

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık PEN International Publishers Circle üyesidir.

ZEKERİYA SERTEL MAVİ GÖZLÜ DEV

İNCELEME

Zekeriya Sertel'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Hatırladıklarım, 2015

Davamız ve Müdafamız (Sabiha Sertel'le birlikte), 2015

Nâzım Hikmet'in YKY'deki kitapları:

Romanlar - 1 (*Kan Konuşmaz*)

Romanlar - 2 (*Yeşil Elmalar, Yaşamak Hakkı*)

Romanlar - 3 (*Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*)

Oyunlar - 1 (*Ocak Başında, Kafatası, Bir Ölü Evi, Unutulan Adam, Bu Bir Rüyadır*)

Oyunlar - 2 (*Yolcu, Ferhad ile Şirin, Sabahat, Enayi*)

Oyunlar - 3 (*İnsanlık Ölmedi Ya, Allah Rahatlık Versin, Evler Yıkılınca, Yusuf ile Menofis, İvan Ivanoviç Var mıydı Yok muydu?*)

Oyunlar - 4 (*İstasyon, İnek, Demokles'in Kılıcı, Tartüf-59*)

Oyunlar - 5 (*Kadınların İsyanı, Yalancı Tanık, Kör Padişah, Her Şeye Rağmen*)

Yazılar - 1 (*Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil*)

Yazılar - 2 (1924-1934)

Yazılar - 3 (1935)

Yazılar - 4 (1936)

Yazılar - 5 (1937-1962)

Yazılar - 6 (*Konuşmalar*)

Masallar, Hikâyeler - 1 (*Hikâyeler*)

Masallar, Hikâyeler - 2 (*Çeviri Hikâyeler*)

Masallar, Hikâyeler - 3 (*Orman Cücelerinin Sergüzeşti, Sevdalı Bulut, Sevdalı Masalları, Öbür Masallar*)

Masallar, Hikâyeler - 4 (*La Fontaine'den Masallar*)

Ne Güzel Şey Hatırlamak Seni (Genco Erkal'ın Sesinden Nâzım Hikmet Şiirleri)

Hanene Huzur Dolsun / Sevdalı Bulut (Nâzım Hikmet'ten Çizgi Filmler)

Delta:

Bütün Şiirleri

Doğan Kardeş:

Sevdalı Bulut

Henüz Vakit Varken Gülüm - Seçme Şiirler

Sevdalı Bulut Masalı

Üç Şiir - Yaşamaya Dair, Ceviz Ağacı, Masalların Masalı

ZEKERİYA SERTEL, 1890'ların başında Makedonya Usturumca'da doğdu. Selanik'te hukuk öğrenimi gördü. Gazeteciliğe Yunus Nadi'nin çıkardığı *Rumeli* gazetesinde başladı. 1915'te Sabiha Sertel'le evlendi. 1919'da ABD'ye giderek Columbia Üniversitesi'nde gazetecilik tahsili yaptı. Türkiye'ye döndüğünde matbuat umum müdürü oldu. *Cumhuriyet* gazetesinin kurucuları arasında yer aldı. *Resimli Ay*, *Büyük Mecmua*, *Sevimli Ay*, *Resimli Perşembe* dergilerini, 1930'da *Son Posta* gazetesini çıkardı. 1934'te ise *Tan* gazetesini devraldı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'deki tek parti rejimine karşı keskin bir muhalefet yürüttü. Faşizm ve Nazizme karşı, yazılarıyla mücadele verdi. 4 Aralık 1945'te *Tan* Matbaası'nın basılmasının ardından Sabiha Sertel'le beraber tutuklandılar. 1950'de ülkeyi terk etmek zorunda kalan Zekeriya Sertel, Türkiye'ye ancak 1977'de gelebildi. 12 Mart 1980'de Paris'te öldü. Mezarı hâlâ oradadır.

NÂZİM HİKMET, (Selanik, 14 Ocak 1902 - Moskova, 3 Haziran 1963) Bahriye Mektebi'ni bitirdi (1919), Hamidiye Kruvazörü'ne stajyer bahriye subayı olarak atandı. 1920'de sağlık kurulu kararıyla askerlikten çıkartıldı. Ocak 1921'de milli mücadeleye katılmak üzere Anadolu'ya geçti. Cepheye gönderilmedi, bir süre Bolu'da öğretmenlik yaptıktan sonra Eylül 1921'de Batum üzerinden Moskova'ya gitti, Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) okudu. 1924'te Türkiye'ye döndü, bir yıl sonra yeniden Moskova'ya gitti, 1928'e kadar orada kaldı. 1928'de döndüğünde bir süre tutuklu kaldı. Şiirleri ile ilgili açılan pek çok davada beraat eden Nâzım Hikmet, 1933 ve 1937'de örgütsel faaliyetleri nedeniyle bir süreliğine tutuklandı. 1938'de bu kez "orduyu ve donanmayı isyana teşvik" suçlamasıy-

la tutuklandı ve toplam 28 yıl 4 ay hapis cezasına mahkûm edildi. 14 Temmuz 1950'de çıkan Genel Af Yasası'ndan yararlanarak, 15 Temmuz'da serbest bırakıldı. Yasal olarak yükümlülüğü olmamasına karşın, askerliği-ne karar alınmasını hayatına yönelik bir tehdit gördüğü için 17 Haziran 1951'de İstanbul'dan ayrıldı, Romanya üzerinden Moskova'ya gitti. 25 Temmuz 1951 tarihinde, Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından çıkarıldı. Ölümüne kadar pek çok ülkeye seyahatler yaptı, konferanslar verdi, şiirlerini okudu. Moskova'da Novodeviçiy Mezarlığı'nda gömülüdür. Şiir yazmaya 1914'te başlayan Nâzım Hikmet'in ilk şiiri, Mehmed Nâzım imzasıyla ("Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı") 3 Ekim 1918'de *Yeni Mecmua*'da yayımlandı. 1921-1924 yılları arasında Moskova'da öğrenim görürken tanıştığı Rus fütüristleri ve konstrüktivistlerinden esinlenerek, klasik şiir kalıplarından sıyrılmış, özgür, yeni bir şiir dili ve biçimi geliştirmeye başladı. Bu ilk çalışmalarından bazıları *Aydınlık* dergisinde yayımlandı. İlk şiir kitabı, *Güneşi İçenlerin Türküsü* 1928'de Bakü'de yayımlandı. 1929'da İstanbul'da basılan *835 Satır*, edebiyat çevrelerinde geniş bir yankı uyandırdı. Zamanla, tam anlamıyla klasik de denilemeyecek ama biçimsel bakımdan daha az deneysel bir şiir dili geliştirdi. Halk şiirinin de Doğu şiirinin de çağdaş bir şiirden ödün vermeden nasıl kullanılacağını gösterdi. Edebiyatın yanı sıra, tiyatro ve sinema da Nâzım Hikmet'in ilgi alanına girmiştir. Moskova'da bulunduğu yıllar, bu iki sanat türünde Rusların öncülük ettiği çağa uygun düşmektedir. Pek çok filmin senaryosunu yazdı, çekimlerine katkıda bulundu. Gazete yazıları, romanları, öyküleri, çevirileri de olan Nâzım Hikmet'in yapıtları, 1938'den 1965 yılına dek Türkiye'de yasaklandı. 1965'ten başlayarak, çeşitli basımları yapılan yapıtları, "Bütün Yapıtları" kapsamında, bir araya getirildi. Yapı Kredi Yayınları, bu "külliyyat"ı yeniden gözden geçirerek yayımlamaktadır.

Ben, bir insan,
ben Türk şairi komünist Nâzım Hikmet ben,
tepeden tırnağa insan,
Tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret.

NÂZİM HİKMET

İçindekiler

Umudun Şairi Nâzım Hikmet	13
Önsöz	19
1. Dindar Nâzım Hikmet	23
2. Âşık Nâzım Hikmet	38
3. Milliyetçi Şair Nâzım Hikmet	66
4. Devrimci Nâzım	108
5. Kavgacı Nâzım Hikmet	165
6. Hapishane Hayatı	219
7. Nâzım'ın Yurttan Ayrılışı	300

Umudun Şairi Nâzım Hikmet

Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Ali, Nâzım Hikmet...

20. yüzyıldan edebiyat tarihimize miras kalan nice yazar, ilk eserlerini Zekeriya Sertel'in dergi ve gazetelerinden Türkiye'ye sesini duyurdu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında hükümetin de eğilimi doğrultusunda, ülkede Nazi ideolojisi yayılırken, bir tek Sertel'in *Tan* gazetesiydi Hitler'e karşı Sovyetler, İngiltere ve savaş sonuna doğru devreye giren ABD güçlerini destekleyen.

"Gazete toplumu yansıtan ayna olmalıdır," diyen Zekeriya Sertel, bildiklerini okurlarıyla paylaşırken günümüzün bir tür Julian Assange, Edward Snowden'ıydı. Akıbeti de onlar gibi oldu. Devlet gazetesini yıktırttı. Eşi Sabiha Hanım'la linç edilmekten kurtulan Serteller, Türkiye'den ayrılmaya mecbur kaldı. Nâzım Hikmet'in davetiyle uzun yıllar Sovyetler Birliği'nde yaşadılar. Sonunda rejimin istibdatından kaçıp Fransa'ya siyasi mülteci olarak sığındılar. MİT'in, solu birleştirir paranoyası yüzünden Türkiye'ye dönmesi engellenen Zekeriya Sertel, 30 yıla yakın gurbet yıllarından sonra yurda alınmasına izin verildiğinde 87 yaşındaydı.

Ülkesine tek bir bavul getirdi.

Biliyorum çünkü dayım Zekeriya Sertel'le birlikte döndük.

İçinde, bir gün Türkiye'de kitap olarak yayımlamaya cesaret eden çıkar diye umduğu, gurbet yıllarında yazdıkları.

Mavi Gözlü Dev, ilk defa Doğan ve İnci Özgüden tarafından Ant Yayınları'ndan 1969'da yayımlandığında okur, Nâzım Hikmet'in yaşamıyla tanışmakla kalmadı, şiirlerini, nerde, ne zaman, hangi koşul ve duyguların etkisi altında yazdığını öğrenme fırsatını bulmuştu.

Kitap ilk çıktığından bu yana nerdeyse yarım asır geçmiş.

Neler değişti?

O yıllarda Nâzım Hikmet Türkiye’de kimdi?

* * *

Türkiye’de kitlelere ulaşan ilk solcuydu.

Marx, Engels, Lenin, Stalin ya da Mao’nun yazdıkları kitap raflarında dursa bile pek okunmuyor, okunsa da anlaşılmıyordu.

Nâzım Hikmet’i efsane haline getiren, mahpusluğu ve yasaklı şiirleriydi. 1960’lara değin Marksist yayınları ülkeye sokmaya cesaret edebilenler bir elin parmaklarını geçmezdi. Aşağıda, devletin sol düşünceye karşı paranoya ve cehaletini gösteren tipik bir örnek:

Polis, Fransızların *La Rousse* sözlüğününün kapağındaki “Rousse” sözcüğünü “Rus” oradan da hareketle komünizm ve Sovyetler Birliği’yle ilişkilendirip toplattığından, çoğu kişi sözlüğünü kâğıtla kaplayarak kullanırdı. Gene o yıllarda Boğaz’dan geçen orak çekiçli Sovyet tankerlerine bakmaktan bile korkulurdu.

Türkiye’de sol düşünceye bir tür girizgâh olan Nâzım Hikmet, Marksist ideolojiye kestirmeden giden bir yoldu. İnsan onu bir kez okuduğunda, eşitsizliğe ve zulme karşı duygusal bir donanıma kavuşuyor, konu hakkında her şeyi bildiğini sanıyordu. Elbette bunun en büyük nedeni o dönemde Marksizme ilişkin pek az kaynak olmasıydı.

Bu durum Türkiye’de özellikle gençlik hareketlerini etkilemiş ve ABD destekli askerî darbelerden önce ülkenin istikrarsızlıştırılması sürecinde onların eyleme geçmelerini kolaylaştırmış olabilir mi?

Soruya yanıt vermek güç fakat şurası kesin ki, başka birçok ülkedeki ‘68 hareketlerinden farklı olan ve silahlanmayı da içeren bu eylemsellik hali doğal olarak trajediyle sonuçlandı. Gençler “pratik”lerini pek az teorik bilgiyle destekleyerek olanca heyecan ve cehaletleriyle eyleme geçtiler.

Arkalarında onların sırtlarını sıvazlayıp teşvik eden İlhan Selçuk ve Doğan Avcioğlu gibi darbe peşinde koşanlarla, siyasi partilerle, Moskova ya da Bejing doğrultusunda hareket ederek asgari müştereklerde birleşmek yerine birbirlerini hain ilan eden yöneticiler ve ajan provakatörler vardı. Bölünmüşlüklerinde solun putlaştırdığı ortak isim Nâzım Hikmet’ti.

Nâzım Hikmet’in gençler üzerindeki etkisi sınırsızdı. şiirin den ve ideolojisinden etkilenmekle kalmadılar, şairi öncü kurban

olarak sahiplendiler. Onunla o denli özdeşleşenler oldu ki, hapse girmedik diye kendilerini suçlu hissettiler.

* * *

Nâzım Hikmet bugün kim?

Gençliğinde eski şiir anlayışına karşı “putları yıkıyorum” diye kampanya başlatan, Sovyetler Birliği’nde putlaştıran Stalin’e karşı şiir yazan, Kurtuluş Savaşı’nı anlattığı *Kıyama Kaldım*’nında, Mustafa Kemal’i bile anarken adını zikretmeyen Nâzım Hikmet’i, sonunda biz putlaştırdık.

Aziz Nesin’in, Nâzım yıkanmaktan hoşlanmaz, “Ben ördek miyim?” diye itiraz eder diye yazdığını hatırlıyorum. Vay sen misin bunu yazan! Bu ve benzer nedenlerden öyle bir kıyamet koptu ki, Nesin başkanı olduğu Yazarlar Sendikası’ndan istifa etmek mecburiyetinde bırakıldı. Hikmet’in, “Anadolu’da bir köy mezarlığına gömün beni” dizelerindeki vasiyetinin sembolizmini görmezden gelenler de, bugün bile putlaştırmamanın etkisi altında. Moskova’daki mezarıysa çoğumuz için hicret yeri.

Nâzım Hikmet’in uzun hapis yıllarının geçtiği Milli Şef İnönü döneminde hem şairin hem de şiirlerini okuyanların vatan haini muamelesi görmesinin etkisi de, 60’lardan bu yana inişli çıkışlı bir şekilde sürüyor.

12 Eylül’ün ilk günlerinde, Boğaz Köprüsü’nden dolmuşla geçerken, askerin arabayı durdurup yanımdaki *Mavi Gözlü Dev* ve *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* kitaplarına el koymuş, dolmuştakileri bekletirken beni yarım saate yakın sorguya çekmiş, Boğaziçi Üniversitesi’nde hoca olmam sayesinde tutuklanmaktan kurtulmuşum.

Yoksa o günlerde yeni yeni Hikmet’in eserlerine alışmakta olanlar, polis baskını korkusuyla şiir kitaplarını yakıyor, bahçelerine gömüyordu. Hapiste olduğu yıllarda da yakınlarına saklamaları için yolladığı *Memleketimden İnsan Manzaraları* destanı için yazdıklarının önemli bir kısmının korkudan imha edildiğini biliyoruz. *Manzaraları* yazdıkça, belki hapisten kurtulur umuduyla İnönü’ye yolladığımı da. Belki ailesi saklıyordur ve ileride bu edebiyat hazinesi gün ışığına çıkar.

Türkiye’de uzun yıllar iktidarda olan Türk-Sünni İslam ideolojini benimseyen hükümetin Nâzım Hikmet yerine başkalarını milli şair olarak benimsetme arzusuna rağmen, şairin konumu günümüzde nerdeyse tersine döndü.

Şairin, memleketimde şiirlerimi okuyamıyorlar, dediği çocuklar, 2015 Türkiye'si yazında , benim de oluşumuna katkıdan onur duyduğum Nâzım Hikmet Edebiyat Kampları'na gidebiliyordu.

Hikmet'e eskiden düşman gözüyle bakanlar, bugün onu sahiplenerek sömürme yarışında.

Bir zaman Atatürk'e yaptıkları gibi, önüne gelen Nâzım şemsiyesiyle kendi aidiyetliğinin reklamını yapmak istiyor.

12 Mart, 12 Eylül yıllarında solcu gençleri öldüren hareketin başkanı Türkeş, parti kongresinde şairi milliyetçi yapıp "Dört nala gelip uzak Asya'dan" dizelerini okuyor, zamanında adını ağızlarına almayanlar sözlerini şarkılaştırıyor, onun sırtından yazarlık kariyerlerini kolluyor, belediye başkanı Ağa Camii duvarına şiirini plaketleştirip onu İslamlaştırmak istiyor.

Nâzım Hikmet, ülkesine, Puşkin'in Ruslara ve Shakespeare'in İngilizlere ifade ettiğinden çok daha fazlasını ifade ediyor.

Bugün konuştuğumuz Türkçeyi onun şiirlerinde kullandığı dile borçluyuz. Hapishane yıllarında tanıdıkları mahkûmların ilhamıyla yazdığı *Memleketimden İnsan Manzaraları* destanı, asırlarca Anadolu'ya sırtını dönmüş egemen kültüre, sade bu topraklarda yaşayan insanları değil onların günlük dilini de tanıtırken, Walt Whitman'ın *Çimen Yaprakları*'nda açtığı destan/şiir yoluyla ileride göreceğini umduğu güzel bir dünyanın taşlarını da döşüyordu.

Mavi Gözlü Dev, okura şairin dilindeki aşamaları şiirlerinden çarpıcı örneklerle gösteriyor.

Kitap aynı zamanda bizleri Nâzım Hikmet'in şiirlerinin tanıklığında tarihi kesitlerle 20. yüzyılın dünya yolculuğuna çıkarıyor. Taranta Babu Habeşistan'da karısına Mussolini İtalya'sından seslenirken onunla beraber Roma'dayız; La jakond'un Paris'te Louvre Müzesi'nde çerçeveslendiği tablosundan Şanghay'a kaçtığında, Havana'da Kübalılar Amerikan emperyalizmine karşı devrimlerini kutladıklarında, Hiroşima'da atom bombasından kül olmuş yedi yaşındaki kız barış için imza topladığında, Budapeşte'den, Prag'dan, Varna'dan memleketine, evladına, aşklarına seslendiğinde hep onunlayız.

* * *

Zekeriya Sertel'in Hikmet'in yaşamına ilk tanıklığı şairin devrim Moskova'sında geçen üniversite yıllarından sonra Türkiye'ye

döndüğünde ilk işi olan *Resimli Ay* dergisinde düzeltmen olarak çalışmasıyla başlayıp ülkeden kaçacağı son âna kadar sürer.

Elinizdeki kitap Sertel'in aşağıdaki satırlarına bitiyor.

“Memleketi terk edeceğinden bir gün önce Kadıköy'de Mühürdar Gazinosu'nda görüştük. Karısı ve çocuğu ile son defa buraya gelmişti. Orada beraber son bir resim çektirdik. Kendisine hayırlı ve başarılı yolculuklar diledik ve ayrıldık.”

Bir sürat teknesiyle Karadeniz'den sağ çıkıp çıkmayacağını bilemeyen meçhul bir yolculuğa çıkan ne Nâzım Hikmet ne de beride kalan Zekeriya Sertel, yıllarını Sovyetler'de ve Dünya Barış Konseyi adına çıktıkları yolculuklarda birlikte geçireceklerini bilebilirdi. Bu birliktelik, ileride Sertel'in *Nâzım Hikmet'in Son Yılları* adlı kitabının konusu olacaktı.

Mavi Gözlü Dev gibi hangi şiirlerin, ne zaman, hangi koşullar altında yazıldığını anlatmak babında bir tür Nâzım Hikmet'i okuma rehberi olan *Son Yıllar*, şaire ideolojilerinin simgesi olarak bakan, özellikle Stalin döneminin katliamlarını gizleyen, inançlarını Moskova'dan gelen parti direktifleriyle belirleyen Türk solu ve sempatanlarında infial yaratmakla kalmadı, Zekeriya Sertel de kendisine odaklanan hücumun kurbanı oldu.

Özellikle bu iki kitap sayesinde ki, komünizm kahramanı/vatan haini ikileminden kısmen özgürleşen Türkiye'de sesini duyurabilen, dünyanın geleceği için umut veren, küresel Gezi kuşağı, Nâzım Hikmet'i siyasi ideolog olarak değil, dilinin, memleketinin, inancının ve aşklarının sevdalısı bir dünya şairi olarak tanıyor.

Benim için de Nâzım Hikmet bunların hepsi ama her şeyden önce umudun şairi.

Ne Auschwitz'den sonra şiir yazılamayacağını iddia eden Adorno gibi kötümserliği şiar edindi ne de Auden'in, Yeats'in anısına yazdığı dizelerde şiirin hayatta hiçbir dönüşüme neden olmadığını görüşüne katılabılırdı.

* * *

Hikmet, umudun şairi. Güzel günler göreceğimizin ifadesi.

Mazlumlara elini uzatır, onlardan yana çıkarken bunu, öfke ve intikam duygularıyla değil, şiirsel empatinin umuduyla dile getirdi.

Tarihin kurbanlarına, onların onur ve itibarlarını koruyarak ses verdi.

Şiirinde acımaya, başkalarını kurbanlaştırmaya, hiçbir zaman yer olmadı.

Zekeriya Sertel'in, *Tan* gazetesinde Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı yıllarında devlet eliyle zengin olanların adlarını açıklayacağı günün arifesinde matbaa yerle bir edildiğinde şöyle yazmıştı:

Onlar ümidin düşmanıdır, sevgilim,
akar suyun,
meyve çağında ağacın,
serpilip gelişen hayatın düşmanı

Nâzım Hikmet ömrünü,
Bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi kardeşesine
Yaşadı.

Gündüz Vassaf

Ben bu kitabı niçin yazdım?

Beni bu kitabı yazmaya zorlayan birkaç neden var.

Nâzım Hikmet hayatının çoğunu hapiste ve dışarıda [yurtdışında] geçirdi. Sağlığında şiirleri ve eserleri memlekette yayımlanamadı. Yeni kuşağa bağlı Türk okuyucusu büyük şairi ancak ölümünden sonra tanımaya başladı. Nâzım Hikmet'in adını bile o çok sevdiği bu dünyaya gözlerini kapadıktan sonra işitebildi. Oysa Nâzım Hikmet Türkiye'nin yetiştirdiği büyük dehalardan biridir. Şiir alanında Türkiye'de eşi yetişmemiştir. Ünü bütün dünyaya yayılan tek şairimiz de odur. Batı âleminde Türkiye'yi "Atatürk'ün memleketi" olarak tanırlar. Sosyalist âlemde de Türkiye, Nâzım'ın adıyla tanınır. Sosyalist memleketlerde size sorarlar: "Nerelisiniz? Hangi millettensiniz?"

"Türkiye'den," dediniz mi, hemen tamamlarlar:

"Ha, şu Nâzım Hikmet'in memleketinden."

Bu kadar büyük, bu derece ünlü bir şairi Türk okuyucusuna tanıtmak bize düşen kutsal ödevlerden biridir. Çünkü Nâzım Hikmet'i en yakından ve en iyi tanıyanlardan biri de benim.

Nâzım Hikmet'i memleket ve dünyaya ilk tanıtan *Bu Dünyadan Nâzım Geçti* kitabıyla Vâlâ Nureddin oldu. Vâlâ, Nâzım'ın en yakın dostu, en çok sevdiği arkadaşıydı. Nâzım'ın şiirdeki büyük kabiliyetini ilk keşfeden de Vâlâ oldu. Onların çocuklukta başlayan arkadaşlıkları Nâzım Hikmet memleketi

bırakmak zorunda kaldığı tarihe kadar uzanır. Gençliklerinde ikisi de şairdi. Gece gündüz hep beraberdiler. Fakat Vâlâ, Nâzım'ın şiirdeki dehasını keşfettikten sonra artık şiir yazmaya cesaret edemedi. Ve ondan sonra bir daha da şiir yazmadı. Bu alanı ehline bıraktı.

Şu var ki, Vâlâ Nureddin, Nâzım'ın sosyalist memlekete geçtikten sonraki hayatını izleyemedi. O tarihten sonraki bütün bildikleri kulaktan kapmadır. Zaten o da kitabında Nâzım'ın hayatının Türkiye'den ayrılıncaya kadarki kısmını anlatır ve orada bırakır. Nâzım Hikmet'in sosyalist dünyasına geçtikten sonraki hayatını izlemek ve yakından tanımak fırsatı bana düştü.

Bence Nâzım Hikmet'in hayatı en iyi, şiirlerinden izlenebilir. Çünkü Nâzım hayatındaki bütün olayları şiirlerinde yansıtır. Şahsi veya siyasi hiçbir olay yoktur ki onu Nâzım'ın şiirlerinde bulmayalım. Bu sebeple ilk şiirinden son şiirine kadar bütün yazdıklarını niçin, ne vakit ve hangi etkiler altında yazdığını bulabiliriz. Şiirlerini okuyarak Nâzım'ın hayatını açık bir kitap gibi okuyabiliriz.

Nâzım yalnız şekle önem veren bir sanatçı değildi. Onca öz, şekil kadar ve belki de zaman zaman ondan da önemliydi. Nâzım, şiirlerini şiir yazmış olmak için değil, bir şeyler söylemek için yazardı. Şekil, o sözü daha iyi söyleyebilmek, daha kuvvetli bir hale getirmek için kullanılan bir araçtı. Bu bakımdan Nâzım'ın şiirlerinde neyi ve niçin söylediğini bilmenin önemi vardır. Şiirlerinde her vakit yaşadığı tarihin ve kendi hayatının, o zamanki duygu ve düşüncelerinin izi vardır. Bu izi bulabilirsek Nâzım'ın niçin, ne vakit ve hangi etkiler altında yazdığını görür ve hem o şiiri hem de Nâzım'ı daha iyi anlamış oluruz.

İşte benim bu kitapta yapmaya çalıştığım şey budur. Çocukluğundan ölümüne kadar yazdığı şiirlerin belli başlılarını alıp bunları Nâzım'ın ne vakit, niçin ve hangi etkiler altında yazdığını anlatmak, böylece şiirleriyle Nâzım'ın fikir ve duygu âlemini belirtmek istiyorum.

* * *

Nâzım'ın şiirleri üstüne vereceğimiz bilgi onun sanatındaki gelişmeyi de anlamamıza yardım edecektir. Nâzım Hikmet bir devrim şairidir. Fakat ne de olsa hayatının çeşitli dönemlerinde çeşitli etkiler altında kalmıştır. Mesela Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'ya geçtikten sonra köyü ve köylüyü ilk defa yakından görüp tanır. Bunun onun sanatı üzerinde büyük etkisi olmuştur. Moskova'da Lenin döneminde bulunmuş ve o vakitki devrim havası içinde yoğrulmuştu. Şiirlerinde bunun da etkisi görülür. Memlekete döndükten sonraki hayatı, hapisane ve nihayet ihtiyari sürgün hayatı Nâzım'ın sanat hayatında önemli izler bırakmıştır. Nâzım, kendisinin de dediği gibi, "tepeden tırnağa sevda" idi. Bunu da şiirlerinde izlemek mümkündür. İşte bizim bu kitapta belirtmeye çalışacağımız noktalar bunlardır.

Beni bu kitabı yazmaya zorlayan nedenlerden biri de şudur: Nâzım Hikmet milletlerarası tanınan ve okunan bir şairdir. Nâzım'ın şiirleri bütün medeni milletlerin dillerine çevrilmiştir. Fakat Nâzım'ın hayatını yakından bilmeyen yabancılardan onu ve onun şiirlerini anlamaları kolay değildir. Hatta Bulgaristan, Yugoslavya, Azerbaycan ve Arap memleketlerinde bile okuyucular Nâzım'ı kolaylıkla anlayamaz. Bunu Azerbaycan'daki tecrübemle biliyorum. Nâzım'ı anladıklarını sanan bazı Azerbaycan şairleri bile onu tam anlamış değillerdir. Çünkü Nâzım'ın şiirindeki anlamı kavramakta zorluk çekmektedirler. İşte bütün bunları göz önünde bulundurarak yabancı okuyucuların Nâzım Hikmet'i iyice anlamalarını kolaylaştırmak gerektiğini düşündüm ve biraz da bu düşünceyle bu eseri yazmaya çalıştım.

Okuyucularım kitabı okudukça, Nâzım'ın sanat hayatının gözleri önünde yaprak yaprak açıldığını göreceğim ve umarım ki, benim bu çabamın yersiz olmadığına hükmedecektir.

“Zekeriya Sertel’in, Nâzım Hikmet’in yaşamına ilk tanıklığı, şairin devrim Moskova’sında geçen üniversite yıllarından sonra Türkiye’ye döndüğünde ilk işi olan *Resimli Ay* dergisinde düzeltmen olarak çalışmasıyla başlayıp ülkeden kaçacağı son âna kadar sürer. Elinizdeki kitap, Sertel’in aşağıdaki satırlarıyla bitiyor:

Memleketi terk edeceğinden bir gün önce Kadıköy’de Mühürdar Gazinosu’nda görüştüük. Karısı ve çocuğuyla son defa olarak buraya gelmişti. Orada beraber son bir resim çektirdik. Kendisine hayırlı ve başarılı yolculuk diledik ve ayrıldık.

Ne bir sürat teknesiyle Karadeniz’den sağ çıkıp çıkmayacağını bilemeden meçhul bir yolculuğa çıkan Nâzım Hikmet ne de beride kalan Zekeriya Sertel, yıllarını Sovyetler’de ve Dünya Barış Konseyi adına çıktıkları yolculuklarda birlikte geçireceklerini bilebilirdi.”

Gündüz Vassaf

